پێشینەی هەندێک کەسب و کار لەبۆکان

(بەشی١٥)

١٠٩. **فایتوون و تاکسی**

فایتوون بریتییە لە عارەبانەیەکی بچووک کە لە سەر دوو تەگەر دەگەڕێت، کوردی بۆ دانیشتنی چوار کەسێک هەیە و چەترێکی تایبەتیشی بۆ پاراستن لە بەفر و باران بە سەرەوەیە ئینجا ئەسپ یا ماینێک ڕایدەکێشێت. لە ئوروپا فایتوونی دووقاتیش هەبووە کە دوو ئەسپ ڕایان کێشاوە و موسافیرێکی زیاتری سوار بوون. هەر ئەو فایتوونە دووتەبەقەیە دواتر بوو بە ئوتوبۆسی دوو تەبەقە.

ئەو ساڵانەی وا فایتوون لە شارەکاندا دەگەڕا و موسافیری ڕادەگواست، بۆکان فایتوونی نەبوو. درەنگ وابزانم ساڵی ١٣٤٢ و ئەو دەوروبەرە بوو، فایتوونێک لە بۆکان کەوتە ڕێ بەڵام نازانم هی کێ بوو.بە ماوەیەکی کەمتر لە ساڵ، تاکسی سەری هەڵدا و یەک بە دوای یەکدا کەوتنە شەقامەکانی بۆکانەوە ئیتر فایتوون فەوتا و نەما.

کاک برایم فەڕشی نووسیویەتی:

"خاوەنی ئەو فایتوونە، کابرایەکی عەجەم بوو و زۆرجار من و دایکم هەر بەو فەیتوونە دەچووین بۆ حەمامیان کە ماڵی خاڵم و باپیرم لەوێ بوو."

یەکەم تاکسی هی کێ بوو؟ دوای ئەو کێ؟ چ ساڵێک بوو تاکسی لە بۆکان دەستی بەکار کرد؟ ئەوە نازانم. بەڵام کاک جەعفەر مەردانبەگی سەبارەت بە لێخوڕانی تاکسی لە بۆکان ئەم چەند دێڕەی نووسیوە:

"قەدیمیەکان بریتی بوون لە: عەزیز فەرامەرزی؛ ڕەحمان عەبباسی؛ حەسەن مەعرووفی؛ تاهیر فازلی؛ مەرحوومی ڕەزا بابامیری؛ ئەسعەد کەففاشی؛ سەید حەسەن کازمی برای سید ڕەحیم. ئیستاش ئاژانسی تاکسی شەوانە و ڕۆژانە زۆرن."

١١٠. **داشقەچیەتی**

داشقە یان گاری، وەک فایتوون، بریتییە لە عارەبانەیەکی بچووک کە لە سەر دوو تەگەر دەڕوات و ئەسپ یان ماینێک ڕایدەکێشێت، بەڵام ئەمیان شوێنی دانیشتنی موسافیری نییە و تەنیا بۆ بارکێشانە. سەرەڕای ئەوەش، لە بۆکانی قەدیمدا، داشقە وەک تاکسی کەڵکی بۆ ڕاگواستنی خەڵکیش لێ وەرگیراوە. من خۆم چەندجاران لەگەڵ حوت هەشت کەسی خزم و کەس وکار بە داشقە چووین بۆ سەر چاکیی بوغدەداغی و حاجی شێخ گوڵ. دەزانم ئەستەمە بزانرێت یەکەم داشقەچی بۆکان کێ بووە، ئەوە

کارێکە بە هەزاران ساڵ لە ناوچەکەدا هەبووە و پێشینەی دەبێ بگەڕێتەوە بۆ ئاشوور و سومێر و.... بەڵام لە سەردەمی نوێ واتە سەدەی ١٩ و ٢٠ بۆکاندا کێ داشقەچییەتی کردووە؟

کاک ڕەشید سپیهری لەم بارەیەوە بۆی نووسیوم:

"قەدیم داشقە و ئەسپ کەم بوو و لای ئێمە زۆرتر بە 'خەرەکی' و'تێڕ' باریان دەکێشا. بۆنموونە، لە ناڵەشکێینەوە بە خەرەکی بەردیان دەکیشا بوناو شار. بۆ دروست کردنی خەرەکی ٦ دار لە ٤ دارهەڵدەکشا وبە بەندروو یا گوریس دەیان پێچا بۆ ئە وە ی دارەکان لە بەریەک بڵاو نەبن. درەنگتر، کەڵ و عارەبە وداشقە سەریان هەڵدا کە تێکنیک بەرەو کوردستان هات، ماشینی لۆری کۆمپرێسی جێگای بە فەقیر لێژ کرد. ئیستا بە دە گمەن ئەو کەرەسانە دەست دەکەون مەگەر لە ناو باغ و مەزرادا.

ئەوەش ناوی ٢٥ کەس لە داشقەچییەکانی قەدیمی بۆکان:

ڕەحیمە لاڵی داشقەچی[1]؛ کۆڕانی سەیدساڵەی داشقەچی جیرانی ساڵەی ئاغا ڕە زا بوون؛ سەید عەوڵای .....؛ سەید سەلام ...؛ سەید سەمەد ....؛ سەید ڕەزا ...؛ کۆڕانی کوردەی داشقەچی؛ جەلال ...؛ ڕەسووڵ ...؛ شەمسە[2]؛ فارس ...؛ عەزیزی مام هەباس برای سەعید و قادر؛ کوڕانی مام ئەحمەدی خەلیلی؛ سەعید ...؛ سمایل ...؛ محەممەد ...؛ عومەری کوڕی مەحموودەسوور؛ عەزیز کوڕی خاڵەکانەبی؛ فەتاحی داشقەچی، ماڵیان لای قسنی شێخ مەحموود بوو؛ ڕەزا ئەکبەری و ئیبڕاهیم ئەکبەری کە کوڕی فەڕشچنێکی تەورێزی بوون بەناوی غوڵامحوسەین و ماڵیان لە گەڕەکی قەبران بوو لای گومبەزی سەردار؛ ئیبڕاهیم ئە کبە ری کۆڕی فڕشچنیکی تە وریزی بون بە ناوی غوڵام حوسێن بەڵام دایکیان کورد بوو و ماڵیان لە گە ڕە کی قە بران بوو؛ کوڕانی خاڵە باوەمین؛ عەبدوڵڵای مام سوڵتان (تەسلیم) کە لەپێشدا لە شەهرداری کاری دەکرد؛ کاک ساڵحی عەلی یارە؛ محەممەدی مامە حەمە؛ محەممەدی قالەڕەش لە گەڕەکی زاخەکان؛ سەید حەسەنی برای سەید حەمەدەمین."

کاک جەعفەر مەردانبەگیش ئەم ناوانەی بۆ ناردووم:

"کاک عەزیز داشقەچی؛ سەید سەمەدی داشقەچی زاوای ڕەشید شارەزووری؛ و جەلالە کوردی داشقەچێ."

١١١. کەڵ و عەرابە

ئەوەش شێوازێکی دیکەی ڕاگواستنی کەل وپەل و بەرهەمی کشتوکاڵە. کەڵ و گامێش لە کوێستانان نین و هی ناوچەی دەشتایین. کەڵ هەر ئەوەیە وا بە ئینگلیزی "بۆڵ ی پێ دەگوترێت و لە فیلمی وێستێڕن و شتی وادا دەبینرێت. کەڵ نێرە و گامێش مێ. لە بۆکان و گوندەکانی کەڵ وئەڕابە زۆر بوو. ئەڕابە یا عارەبانەیەک کە دوو کەڵ ڕایاندەکێشا گەلێک گەورەتر بوو و بەکاری ڕاگواستنی وێنجە و شتی وا دەهات. کەڵ و گامێش زۆر گران بوون و هەر بۆیەش حەقدەستی کەڵ و ئەڕابە زۆر بوو. بە عادەت ئەو کەسەی وا کەڵ و ئەڕابەی لێدەخوڕی بە پاوە دەوەستا و قامچییەکی تایبەتی بە دەستەوە بوو کە پێیان دەگوت 'خەرەزەن'. خەرەزەن لە قایش یان چەرمی قایم دروست دەکرا و لە کەڵەکانیان پێ دەدا.

١١٢. گوێدرێژ وەک کەرەسەی ڕاگواستن

---

[1] ئەم ڕەحیمە لاڵە، بادەیەکی دروست کرد و وە حەوای خست. لای خە ڵکی شارشتێکی سە یر بوو هە تا دوڕوژخە لک هە ر تماشایان دە کرد.دوایە بە پوڵیکی باش فروشتی بە بە چکە ئاغآ یە ک مالی لە گە ڕە کی میراوا بوو

[2] ئە م کۆڕە بە داشقە و ئە سپو گە نمە وە لە چومی شاری کە ند نە ی زا نیبو بوارنادا .لە وێدا خنکا

جگە لە داشقە و کەڵ وعەڕابە، شێوازێکی دیکەی ڕاگواستنی کەل وپەل هەبوو ئەویش بە گوێدرێژ دەکرا. بەرد و خشت و کڵۆ و شووڵی تەڕ بۆ دارەڕا و هەندێک جار چەلەنگی نەوت و ئاویان لە پشتی گوێدرێژ دەدا و ڕاپاندەگواست. من لە بۆکان تەنیا 'کوڕانی مەلا حەبیب' م لەبیرە بەڵام خەڵکێکی زۆری دیکەش ێش پەیدا بوونی سێ تەگەری و ماشێنی باری، ئەم کارەیان دەکرد.

۱۱۳. **<u>بارکێشی نێوان گوند و شارەکان</u>**

باری گوندەکان بهاتبایەتە شاری، دیارە گەنم و جۆ و نۆک و وێنجە و بەرهەمی دیکەی کشتوکاڵ بووە، یان مەڕ و بزن و خوری و بەرهەمی ئاژەڵداری. ئەو بەرهەمانە لە گوندەکانەوە دەهێنرانە بۆکان و بەشێکیان لە شاریدا دەفرۆشران، بەشێکی دیکەشیان دەبرانە شارەکانی عەجەمستان. وابزانم ئێستاش هەر وابێت. پەیوەندی شار و گوندەکانی دەوروبەر بەشێکی بە ماشێنی جیپ و بەشی زیاتری بە ماشێنی باری (وەک گاز و ماز و...) بوو. ئەو چەشنە ماشێنانە بەگشتی هی دووکاندار و دەوڵەمەندی ساری بوون و هەندێک جاریش هی ئاغا و دەوڵەمەندی گوندەکان.

۱۱٤. **<u>سێ تەگەری</u>**

"سێ تەگەری" هەرزانترین کەرەسەی ڕاگواستنی شتومەکە و لە ڕاستیدا ماتۆڕسیکلێتێکە سێ تەگەری بۆ دانراوە. لە ساڵانی دەوروبەری شۆڕشی ۱۳۵۷ دا سێ تەگەری لە بۆکان زۆر بوو و تەنانەت بە گۆرانی باسیان لێوە دەکرد.[3] یەکەم جار کێ سێ تەگەری بە بۆکاندا هێنا؟ کێ لێی دەخوڕی؟ کێ دەیفرۆشت؟ مارکی چی بوو؟ نرخی چەندە بوو؟

ئەوەش ناوی چەند لێخوڕی سێ تەگەری کە کاک جەعفەری مەردانبەگی بۆی نووسیوم:

"کاک حەمەسالەی ئاختەتەر؛ کاک رەشید ئاغجەیوانی؛ کاک حەمەکەریم ئاڵبلاغی؛ قادر میراوایی."

۱۱٥. **<u>سینەما</u>**

بە داخەوە لە مێژووی بۆکاندا لە یەک سینەما زیاتر نەبووە و ئەویش دوای چوار پێنج ساڵیک سووتاوە بە بێ ئەوەی سینەمایەکی دیکە شوێنی بگرێتەوە. سینەماکە هی سەتتار ناوێکی خەڵکی میاندواو بووە و غەفووری ئاشناگەریش لە قۆناغێکدا بۆتە شەریک یا جێگری. ئاپاڕاتچی سینەماکەش عەلی (عەلیە شەل) ی خەڵکی میاندواو بووە.کرێکار و بلیت فرۆش و دەرکەوان بریتی بوون لە: ڕەحمانی یەدی کە بلیتی دەفرۆشت؛ عەسکەر ئاغای پاسەبان و هەمزەی عەجەم کە کۆنترۆڵی بلێتیان دەکرد؛ نەزیری پاسەبان و عەبدولی کاوەیی لەوێ کاریان دەکرد؛ کوڕەکانی مەولا قوڵی، حەسەنی عەبە سالار، و سەلیمی مام ڕەسووڵیش تەبلیغاتیان بۆ فیلمەکان دەکرد. نرخی بلیتی پێشەوە ٥ قڕان، ناوەڕاست یەک تمەن و پشتەوە (لۆژ) ۱٥ قڕان بوو.

[3] "بۆکان بۆتە شارستان، سێ تەگەری نەتکا بەژێرۆ!" بەشێک لە گۆرانی گۆرانی بێژێکی کورد کە بەداخەوە ناوەکەیم لەبیر نییە.

فیلمێک کە لە سینەمای بۆکان پیشان درابێت بەگشتی فیلمی دەرەجە سێ و چواری فارسی و هەندێک جار هیندی یا ئەمریکایی بوون. جگە لە پیشاندانی فیلم، هەندێک کۆبوونەوە و ڕێ وڕەسم و بەرنامەی وەک شانۆگەریی لاوانی بۆکانیش لە سینەماکەدا بەڕێوە براوە.

هۆکاری سووتانی سینەما ڕوون نییە و بە گشتی دەگوترێت بە هۆی گەرم بوونی ئاپارات و شتی ئەوتۆوە بووبێت.

بۆ زانیاریی زیاتر سەبارەت بە سینەمای بۆکان بڕوانە بەشی ٣٠١ ی ئەم زنجیرە وتارە.

١١٦. <u>سەد، یا بەنداوی بۆکان</u>

بەنداوێک کە لە کۆتاییەکانی دەیەی چل و سەرەتای پەنجاکانی هەتاوی لەسەر چۆمی جەغەتوو لە ڕۆژهەڵاتی بۆکان لێدرا، لە ڕاستیدا هیچ سوودێکی ڕاستەوخۆی بۆ بۆکان و سەقز و تیکانتەپەی هەوشار (تیکاب) و سائینقەڵا نەبوو، بەنداوەکە لە ڕۆژهەڵاتی بۆکان هەڵبەستراوە بەڵام زەوییەکانی میاندواو و مەڵکەندی و بناو ئاودێری دەکات.

هەرچۆنێک بێت، بەستنی بەنداو لە بۆکان ڕووداوێکی گرنگی ئابووری و کۆمەڵایەتی بوو. خەڵکێکی زۆر بە تایبەت لاوانی بۆکان لە ماوەی دروست کردنی بەنداوەکە و دوای ئەویش لەوێ دامەزران، کاریان کرد و پارەی مانگانەیان وەرگرت؛ بە هۆی ئەوەی پەیمانکار یا قونتەراتچی کارەکان ئوروپاییەکان بوون و موهەندیسەکانیش ئوتریشی، ئاڵمانی یا ئەمریکایی بوون، شێوازی کارکردنەکە بۆ ئەوسەردەمەی بۆکان گەلێک مۆدێرن بوو؛ بەشێک لە لاوانی بۆکان لەوێ فێری زمانی ئینگلیزی و ئاڵمانی بوون؛ گەلێک لە کەرەسەی ژیانی ڕۆژانەی کارمەند و کرێکاری بەنداوەکە لە دووکانەکانی بۆکان دەکڕران و بەشێک لە شتومەکی ناو فروشگای بەنداویش هەر لە بۆکانەوە دەبرا، ئەوەش جووڵەیەکی باشی بە بازاڕی بۆکان دا.

کارکردن لە بەنداوی بۆکان تەنیا بۆ ماوەی دروستکردنی بەنداوەکە نەبوو و دواتریش خەڵکانێکی زۆر لەوێ مانەوە و درێژەیان بە کارکردن دا، تەنانەت نەمران ئەحمەدی بەهرامی و قادری سالمی دوای شۆڕشی ١٣٥٧ یش وەک سەرۆک و جێگری سەرۆکی بەنداوەکە کاریان دەکرد تا ئەوەی دەستی جەپەڵی پاسداری میاندواوی لە ساڵی ١٣٦٠ دا لە سەر جادەی میاندواو - بۆکان شەهیدی کردن. من بەنداوی بۆکان لە باری ئابوورییەوە وەک شێوازێکی مۆدێرنی کاری کارگایی سەیر دەکەم و هەر بۆیەش لێرەدا دەیهێنم.

کاک ڕەحیم بەهرام زادە، کە خۆی ماوەیەک لە سەد کاری کردووە، ئەم دێڕانەی خوارەوەی بۆ نووسیوم:

"سەرەتای ساڵانی دەیەی حەفتا لە سەر چۆمی جەغەتوو لە ڕۆژهەڵاتی بۆکان و نزیک ئاوایی 'قەڵەندەر'، دەوڵەتی ئێران دەستی بە سازکردنی بەنداوێک کرد. ئەو بەنداوە کە ناوی فەرمی "سد کورش کبیر" بوو و دوای شۆڕشی ١٣٥٧ بوو بە 'سد شهید کازمی'، لە نێو خەڵکی ناوچەکەدا بە ناوی 'سەدی بۆکان' ناوبانگی دەرکرد. ئەو سەدە کۆمپانییەکی

ئوتریشی بە ناوی 'ئاپۆڕ' لە ژێر چاوەدێری کۆمپانییەکی ئەمریکی سازی کرد. زۆر لە دانیشتوانی گوندەکانی دەور و بەر بۆ کار کردن چوون بۆ سەد. ئەوەندەی لە بیرم بێ هیچ 'کرکرە' ییەک لەوێ کاری نەدەکرد، بەڵام چەند کەسی خەڵکی ساروقامیش لە وێ کاریان دەکرد. لە رێگای ئەوانەوە چەند وشەی ئینگلیسی لە کرکرە بوو بە باو. دوو وشەم لە بیرە: فنیش و دابڵ. ئەگەر کەسێک دەردەکرا دەیانگووت فلان کەس فنیش کراوە. ئەگەر کەسێکیش رۆژی پشوودانی رەسمی ئێران کاری بکردایە، کرێی رۆژانەی دوو قات بوو و دەیانگوت دابڵ وەردەگرێ. من باشم لە بیرە خەڵک مشت و مریان دەکرد و دەیانگوت بەری ئەو چۆمە بەرینە چۆن دەگیرێ. زۆر جار خەڵکی کرکرەش بۆ مریشک و هێلکە فرۆشتن دەچوون بۆ سەد.

ئەم ئاگادارییانەش هی ئەو کاتەن کە خۆم لە سەد کارم دەکرد واتە ساڵی 1976

نزیکەی 70 کەس لە سەدی بۆکان کاریان دەکرد. سەدی بۆکان ئەو کات نە کارەبای بەرهەم دەهێنا و نە بۆ شتی تر کەڵکی لێ وەردەگیرا. لە راستیدا ئەوی لەوێ کاریان دەکرد تەنیا ئەرکیان پاراستنی سەدەکە بوو. سەد ئیستگایەکی هەواشناسیشی لێبوو. پێوەندی سەد لەگەڵ دەرەوە بە هۆی دەستگایەکی بێسیمەوە دەکرا و لەگەل تاران، تەورێز، میاندواو، سەدی ئەرەس و موغان پەیوەندی دەگیرا. لە ناوخۆی سەدیشدا ناوەندێکی تەلەفونی 25 ژمارەیی هەبوو کە بەرهەمی کۆمپانیای زیمێنس بوو. دەزگا بێسیمەکە مۆتۆرۆلا و ئەمیش هەر ئاڵمانی بوو."

١١٧. <u>دووکان لە گوندەکان</u>

ئەوە بابەتێکی گەلێک گرنگە و پێویست دەکات کاری زۆری لەسەر بکرێت. بە داخەوە من زانیارییەکی ئەوتۆم لەسەر ئەوە نییە کامە گوند خاوەنی دووکان بووە و چی تێدا فرۆشراوە. ئەو گوندانەش کە تێیاندا ژیاوم و کارم کردووە (باغڵووجە و بوغدەکەندی) هیچکامیان دووکانیان تێدا نەبووە. لە گوندی سەرا قاوەخانەیەک لە سەر جادەی نێوان بۆکان و سەقز دروست کرا بوو و من زۆرجار لە ماوەی مامۆستایی ساڵی ١٣٤٢ مدا هاتوچۆیم کردووە. قاوەخانەکە جگە لە چایی فرۆشتن شوێنی حاوانەوەی موسافیری بەجێماویش بوو و هەندێک شتوومەکیشی لێ سات و سەودا دەکرا.

کاک ڕەشید سپیهری کە شارەزاییەکی گەلێک زیاتر لە منی هەیە، لەم بارەیەوە دەنووسێت:

"میراوای ئێستا بەشێک لە بۆکان، ئەودەم ڕیزە دووکانێکی هەبوو، شتومەکی قاچاخ لە باشووری کوردستان (گەرمێن) وە دەگەیشتە ئەوێ و بەشەودا دەبرایە ناو بۆکان.

بە هەمان شێوە، ڕیزە دووکانێک لە گوندی گڵۆڵانی گەورکان هەبوو کە کووتاڵ و شتومەکی دیکە لە گەرمێنەوە دەهاتە ئەوێ و لەوێوە دەبرایە سەقز و بۆکان یا مەهاباد. ئەوەی وا حەسەن زیرەک لە گۆرانی "حەریرە" دا دەڵێ: "ئای حەریرە و ئاگربارانە/ کارخانەکەی لە گڵۆڵانە"، ئاماژەیە بەو دەورەی وا گوندەکە لە ڕاگواستنی کووتاڵ و کاڵای دیکەدا دەیبینی.

بازاری قەباخکەندی بازاڕی حەیوان بوو و شتومەکیشی لێ دەفرۆشرا. کورد و تورک پێکەوە لەوێ شتیان دەفرۆشت.

قەڵای ڕەسووڵەسیت ڕیزە دووکانێک و قاوەخانەیەکی بوو، گوندەکانی دەوروبەر تا سەهۆڵان و وەتەمیش بۆ کڕینی هەندێک شتومەک دەهاتنە ئەوێ."

١١٨ تا ١٢٢. __ئیش وکاری خەڵکانی غەیرە خۆجێ یی__

لێرەدا باسی هەندێک ئیش وکار دەکەم کە بە شێوەی وەرزی و بە گشتی لە لایەن خەڵکانی دەرەوەی ناوچەکەوە بەڕێوە دەبرا وەک کەتیرەبڕی، ئاردەتوو فرۆشی و خەیار و شووتی فرۆشی و...

__کەتیرەبڕی__

هاوینان هەندێک خەڵکی هەژار و بێ داهاتی ناوچەی کرماشان و لوڕستان دەهاتنە بۆکان و لەوێوە بە گوندەکانی دەوروبەردا بڵاوەیان دەکرد بۆ کەتیرەبڕی. کەتیرەبڕی لە گوێنی دڕکاویی کارێکی ناخۆش بوو بەڵام ئەوان دەیانکرد و بۆ ئەم کارە ئەستەمەش دەبوایە باج بە دەوڵەتی شاهەنشاهی بدەن.

کاک ڕەحیم بەهرام زادە لەم بارەیەوە دەنووسێت:

"هەموو ساڵیک لە دەورو بەری کرماشانەوە چەند کوردێک بۆ کەتیرە بڕین دەهاتنە ناوچەی فەیزوڵلابەگی. کەیترە بەو مادەیە دەگوترێ کە لە گەوەن (گوێنی) دەگیرێ. گوێنی گیایەکی دڕکاوییە و لە زۆربەی شوێنەکانی کوردستان هەیە. بەو کەسانەیان دەگووت کەتیرەبڕ. ئەمانە دەبوو پارەیەک بە ئیدارەی جەنگڵبانی بدەن ئەگینا بۆیان نەبوو کەتیرە ببڕن. کەتیرە بەم شێوەیە دەبڕرا. بنی گەونییان بە پاچ هەندێ هەڵدەکۆڵی. پاشان بە چەقۆیەکی تیژ خەتێکیان بە گوێنیدا دەهێنا. مادەیە کی وەک جیوە کە سپی بوو دەهاتە دەرەوە. ڕۆژی دواتر کەتیرە خۆی دەگرت و کۆیان دەکردەوە و لە تەلیسیان دەکرد. کاتێ پاییز نزیک دەبووە دەڕۆیشتنەوە بۆ وڵاتی خۆیان. گۆیا کەتیرەیان لە دروستکردنی دەرمانی خۆجوانکردندا بە کار دەهێنا. خەڵکی سەرەڕای فەقیری خۆیان یارمەتی کەتیرەبڕیان دەدا. من زۆر گۆرانیم بە زاراوەی کرماشانی لە کەتیرەبڕ ژنەفتووە."

کاک برایم فەڕشیش لەو پەیوەندییەدا ئاماژە بە خاڵێکی گرنگ دەکات کە بریتی بێت لەوەی خەڵکانی خۆجێ یی بۆکانیش بە کاری کەتیرە بڕین یا کڕین و فرۆشتنیەوە خەریک بوون:

"کەیترەبڕ زۆرتر دەهاتنە دووکانی باوکم. هەم خەڵکی خۆجێ یی بوون هەم عەجەم و کوردی شوێنی دیکە، باوکم خۆی کەتیرەناسی باش بوو، هەموو نەوعەکانی دەناسی و لێکی جیا دەکردنەوە، ڕەنگە ئەویش لە باوکییەوە فێربووبێ، یان لە خەڵکانی تەورێزی کە زۆربەی کەتیرەی ناوچەی بۆکانیان دەکڕێ.[4]"

__ئاردەتوو فرۆشی__

توو شیرین و ئاردەتووی ناوچەی ئێمە پەیوەندی بە هەورامانەوە هەیە و بەگشتی هەورامییەکان بوون (و هەن)، کە لە وەرزی پاییزدا شوێنەکانی دیکەی کوردستان بەسەر دەکەنەوە و لە شار و گوندەکاندا تووی ویشک یا ئاردە توو دەفرۆشن. ئاردەتوو بە عادەت یا بەرانبەر بە پووڵ و پارە دەفرۆشرێت یا بە گەنم و جۆ و بەرهەمی کشتوکاڵی.

---

[4] وەک چۆن پێستەی بۆکان بەشێکی زۆری لە لایەن ئەوان یان هەمەدانییەکانەوە دەکڕدرا. ئەوان مشتەری پەنیر و ڕۆنی بۆکانیش بوون، ئەڵبەت بەر لەوەی دەغەڵکاری بکەوێتە ناو ڕۆنی زەنگ فرۆشتنەوە. کەسانێک لە بۆکان بەو فێڵە هەم دەوڵەمەند بوون و هەمیش بازاڕی ڕۆنی زەنگی بۆکانیان تێکدا. برایم

ورچ و مەیموون هەڵپەڕاندن

دەبێ لە ڕابردوودا دارستان و جەنگەڵەکانی کوردستان حەیوانی دڕندەی زۆری تێدا بووبێت لەبەر ئەوەی هەندێک کەس لە هەندێک شوێنی وەک بیجاڕ و سایێنقەڵاوە بە بۆکان و گوندەکانی دەوروبەردا دەگەڕان و لەبەر دەمی دووکان یا ماڵی خەڵک نمایشیان دەدا و پووڵیان لە خەڵک دەسەند. لە بیرمە بە گاڵتە لە خەڵکی ئەو شوێنانەیان دەپرسی ئەرێ چەند زنجیر ورچتان هەس؟ ئەوانەی وا مەیموونیان هەڵدەپەڕاند 'لۆتی' یان پێ دەگوترا. هەندێک حەرەکەیان فێری مەیموونەکان کردبوو و ئەوانیش بە دەنگدانی لۆتییەکان ئەو حەرەکانەیان دەکرد. ئەگەر خاوەن دووکان یا خاوەن ماڵ پێیان ڕابگەیشتایەن و پووڵی باشیان بدایەتێ لە مەیموونەکەیان دەپرسی جێگەی فلانەکەس لە کوێیە ئەویش ئاماژەی بە سەر سەری خۆی دەکرد. ئەگەریش پووڵیان نەدایەتێ دەچوونە ماڵێک ئەولاتر و لە مەیموونەکەیان دەپرسی جێگەی فلانەکەس لە کوێیە ئەویش دەستی بۆ شوێنی خراپی خۆی دەبرد! دیارە هەموو ئەوانە کۆد بوون و درابوونە مەیموونی هەژار ئەویش دووپاتی دەکردنەوە.

دواجارێک کە من لۆتی بیجاڕیم بینیبێت ساڵی ١٣٤١ لە گوندی باغڵووجە بوو، دووکەس بە مەیموونێکەوە هاتنە بەر قوتابخانەکە، منیش منداڵەکانم بانگ کردە دەرەوە سەیری مەیمون هەڵپەڕاندن بکەن و پووڵێکی واشم پێدان کە دواتر جنێوم نەدەنێ!

خەیار و شووتی عەجەمستان

جگە لە خەیار و کالیار و شووتی و کاڵەک و گڕکە و فاتێ بۆری خۆماڵی، لە هاویندا هەندێک کاسبکاری عەجەمی میاندواوی و بناوی ماشێنێکی بارییان پڕ دەکرد لە خەیار یا شووتی و کاڵەک و دەیانهێنا لە شوێنێکی قەرەباڵغی بۆکان وەک قەپان یا خیابانی کۆن هەڵیاندەڕشت و دەیانفرۆشت. ئێستا دەبێ ئەو ڕەسمە نەمابێت لەبەر ئەوەی ڕێگای شوێنەکانی دیکەی ئێران کراوەیە و دەکرێ بەرهەمەکانیان بخەنە ناو سندووق و کارتۆنەوە و لە تاران یا شوێنی دیکە بیانفرۆشن. بەڵام ئەودەم لە هاویندا زۆر جار شتی وا دەبینرا.[5]

عەتر و سابوون و کتێب!

ئازەربایجانییەکان کە لە شاری گەورەتر دەژیان و لەوێدا کەسب و کار ڕەونەقی زیاتری هەبوو، باشتر لە خەڵکی ناوچەی ئێمە بۆنی پووڵ و داهاتیان دەکرد و دەیانزانی قازانج لە کوێ و لە چیدایە. ڕۆژانی جەژنی قوربان و ڕەمەزان کە لە عەجەمستان ڕێ وڕەسمێکی ئەوتۆیان بۆی نەبوو و لە کوردستان دوو ڕۆژ و سێ ڕۆژ دووکانی بۆ تەختە دەکرا و منداڵ جەژنانەی وەردەگرت، هەندێک جار عەجەم دەهاتن و لە سەر خیابانی تازە و دەوروبەری قەپان لەبەر دەم دووکانی داخراوی خەڵک شتوومەکیان بڵاو دەکردەوە. لە شتانەی کە دەیانفرۆشت یەکیان عەتر بوو بانگیان دەکرد: "عطر گل یاسمن شش تا ببر یک تومن" واتە شەش شووشەی بچووکی عەتر بە یەک تمەن! یا خود کتێبی هەرزانی کەم لاپەڕەی فارسییان دەهێنا کە من ناوی یەکیانم لە بیرە خۆم لێم کڕیبوون: "زرد پری، سرخ پری".

5 ئەودەمانە "شووتی بڕکێن" یش زۆر دەکرا

***

کاڵەم دڕا و لەو هەموو کار وکاسبی و قەیسەری و دووکانە هیچم پێ نەبڕا! هەفتەی دادێ بابەتێک سەبارەت بە یەکەم ناوەندەکانی کاسبی لەبۆکان دەنووسم و کۆتایی بەم زنجیرە ١٦ بەشییە دەهێنم.

با هەر لێرەدا سپاسی زۆری دۆست و برادەرانی خۆم بکەم کە یارمەتی کارەکەیان دام و بە بێ ئەو یارمەتییانە لە ڕاستیدا من هیچم بۆ نەدەکرا. برایان:

برایم فەڕشی، ڕەشید سپیهری، نادر فەتحی، ڕەحیم بەهرام زادە، جەعفەر مەردانبەگی و کامران ئەمین ئاوە.

هەروەها سپاسی ئەو دۆست و برادەرانە دەکەم کە دوای بڵاوبوونەوەی بابەتەکان بە تەلەفون یان ئیمەیل هەڵەیان بۆ ڕاست کردوومەتەوە و منیش بە یارمەتی کاک نادر هەڵەبڕیی هەموو ئەو بەشانەم کردووە کە لێیان ئاگادار کراومەتەوە. لە دواڕۆژیشدا هەر هەڵەیەکمان پێ ڕابگەیێنرێت بە سپاسەوە ساغی دەکەینەوە.

دەستی هەموولایەکتان خۆش!

درێژەی هەیە...